

Romantični revoluciji

Ruda Jurčec.

Pri letošnjih februarških revolucijah je treba pustiti nesrečni imeni obeh njunih protagonistov ob strani. Zadeva finančnega romantika, ki je končal svoje življenje v vili v Chamonixu, je zavzela tako vijugasto pot, da ji noben resen politik ne more več slediti. Stvar seveda zato ni nič manj vznemirljiva, ker jo bo vse fašistično usmerjeno časopisje še v dalje izrabljalo v svojih obtožbah demokracije. Prav ista pa je tudi usoda drja Dollfusa. V njem se z vso tragiko lomi tista dvojna politična morala modernega „klerikalnega“ politika, ki se je hotel rešiti z metafiziko sodobne politike, pri prvem stiku s stvarnostjo pa se je pokazalo, da je nesposoben urejevalec sodobne avstrijske politike. Zabredel je v kri, ki mora slej ali prej razkrojiti ves njegov politični sistem in še avstrijsko neodvisnost po vrhu.

Obe revoluciji, tako v Parizu kakor tudi na Dunaju pa sta imeli svojo logično politično ozadje in če hočete, tudi metafiziko, brez katere ne more uspeli nobena revolucija. Vendar pa se je v trak od Staviskega do Dollfussa vpredlo toliko romantičnih niti, da se mora v obeh primerih romantika teh letošnjih februarških revolucij malo podrobneje pojasniti.

I.

Zgodovina francoske republike se začenja pravzaprav šele z letom 1875. Takrat je bila sprejeta sedanja francoska republikanska ustava in je bil v Franciji ustvarjen čisti demokratični parlamentarni sistem vladanja, kot sta ga dotlej imeli samo Anglija in Združene države ameriške. Težave tega modernega francoskega parlamentarizma pa so bile predvsem v tem, da takrat uvedeni parlamentarni režim v Franciji vendarle ni bil iskren, ker se je preveč naslonil na demokratični princip večinskega vladanja, ne pa na organsko strnitev vseh razredov in vseh slojev francoskega naroda v enoten političen razred, ki bi vsakomur nudil francosko republiko in republikanizem kot enotno, skupno politično dobrino. Levičarji, ki so največ žrtvovali za obstoj republike, so si iz republike ustvarili nekak politično-metafizičen idol, ki se je preko različnih oblik jakobinizma dotikal starega Robespierreovega ideala, ki je nekaj dni pred svojim koncem francosko republiko slovesno proglasil kot prvo dogmo revolucionarne religije „de la suprême déesse Raison — v razum, kot božanstvo človeštva.“ To levičarsko vrednotenje francoskega republikanizma je v francoskem narodu proizvedlo levičarske politične stranke, ki so v razumevanju republikanstva uganjale pravo sektantstvo.

Tako so postali že takoj v začetku francoski katoličani načelni nasprotniki francoske republike. Ker so bili v Franciji proglašeni za politične

heretike, so se začeli še bolj naslanjati na vse, kar je univerzalnega in hkrati političnega v katoliški Cerkvi. Ker pa niso hoteli postati brezdomovinci, so si v državni službi poiskali tista mesta, ki so najtežavnejša in za katere novopečeni republikanski internacionalci nikakor ni imel pravega smisla. Vstopili so v novo armado, v diplomacijo, v misijonarsko in kolonijalno službo, kjer so kmalu dobili v svoje roke vsa važna mesta in so služili hkrati Bogu in domovini bolj nego republiki. Tako so se katoliki iz nasprotja do laične republike kmalu znašli v isti fronti z najbolj zagrizenimi nasprotniki francoske republike, to je s starimi rojalisti, ki republike niso nikdar mogli priznati za dostojno naslednico maziljenih herojev francoskega naroda, to je kraljev, ki so se skozi 900 let svetovne zgodovine proslavljali na vseh koncih sveta. Nekako takrat, ko se je francoski politični katolicizem užaljen umikal v zakristijo, se je v Franciji začel tudi on prosluli klasični pokret za renesanco francoskega rojalizma, ki sta ga započela Charles Maurras in Leon Daudet. Kot tradicionalne vrednote svojega pokreta sta ta dva najmočnejša francoska intelektualca koncem devetnajstega stoletja privlekla na dan vse relikvije francoskega monarhizma in jih postavila v nasprotje z vulgarnim principom republikanskih mas, ki niso sanjale o drugem kot o svobodi, enakosti in bratstvu. Pesnik Mistral je zapel svojo „Mireille“, Charles Maurras je začel pisati svoje proslule študije sredozemskega sveta, Leon Daudet pa je ustvaril mladostno udarniško politično stranko „L'Action Française“, v kateri je kmalu zbral vse, kar je dobro mislilo o Bogu, Cerkvi in domovini. Ves latinski svet je z navdušenjem zadihal v teh novih vetrovih katoliške politične romantike, ki so zaveli iz Francije, in glas o novem katoliškem in antičnem univerzalizmu se je razlegel od Pariza do Carigrada in od Bayreutha do Aleksandrije.

Desnica si je tako ustvarila svojo metafiziko, ki se je prav lahko merila z metafiziko republikanizma, kot so jo izdelali ideologi francoske republike od Micheleta pa do Aularda. Čim bolj je desnica plamtela v renesansi antičnega in katoliškega intelektualizma, tem bolj se je levica poglobljala v skrajnosti demokracije. Oba tokova sta tako vzporedno ustvarjala nove osnove francoskemu patriotizmu, ki pa že zdaleka ni bil več tako nacionalističen kakor je bil v tistih desetletjih na primer nemški ali pa italijanski. Oba pokreta pa sta bila zgolj intelektuana in si nista znala ustvariti pravih političnih strank, ki bi morale regulirati to ideologijo in jo v politiki izrabiti tako, kakor bi to bilo v interesu skupne domovine. Pobude, ki so hotele usmeriti vse to vrenje v urejeno politično tekmovanje, v katerem bi se dogmatizem ubijal in načelno nasprotje blažilo, so morale prihajati od zunaj. Leon XIII. je francoskim katolikom večkrat svetoval, naj se sprijaznijo z republiko, si ustvarijo politične stranke in v okviru demokracije lojalno tekmujejo z levičarskimi republikanci. Med republikanci samimi se je pojavil močan razkol že v letu 1895., ko je bilo treba obračunati s Ferryjem, ki je iskal bodočnost republike v kolonijah in se iz domačih razprtij med desnico in levico hotel rešiti v snovanje močnega francoskega imperija. Toda na obeh straneh je zopet zmagala intelektualna smer nad politično malenkostnostjo, metafizična plat republikanizma se je zatekala v sektarstvo framaonskih kapelic, misticizem desnice pa je v osebi Marca Sanguierja našel prvega voditelja svetovne delavske krščanske stranke, ki je svoje pristaše zbirala v podstrešnih kapelicah in jih na svoj politični program zaprisegala pred izpostavljenim Rešnjim telesom.

Tako se je zlom demokratske republikanske politike v Franciji izvršil že dolgo pred svetovno vojno. Zadrgrnila sta jo dokončno Combes s svojim omejenim „protifarškim“ liberalizmom in pretirano čuvstveni politični fantast Marc Sanguier, ki je hotel ves svet spremeniti v vatikansko zakristijo. Sledile so prve diplomatske bitke mlade republike, v katerih je neenotna republika klonila pred Nemčijo. Rodoljubarsko razpoloženje katoliških diplomatov je ustvarilo z Rusijo in Anglijo močno patriotično zvezo, ki se ni nič ustavljala pred dejstvom, da se ortodoksnost francoskega republikanizma pravzaprav kompromitira v tovarštvu z absolutistično Rusijo in imperijalistično Anglijo. Popolna brezciljnost francoskega političnega katolicizma pa je dobila zadnji smrtni udarec z obsodbo katoliškega modernizma, ki je uničila Sanguiera in ki je francoskega katolika individualno še bolj zaklenila v svetotajstva zakristije. Tako sta oba tabora proti začetku vojne že začela hirati. Liberalizem se je lovil v prokletstvu političnih intrig majhnih liberalnih politikov, ki še zdaleka niso dosegali svojih velikih predhodnikov, kot so bili Thiers, Ferry in Waldeck-Rousseau. Katoliki pa so še bolj okosteneli v filozofski statičnosti katolicizma in so s Charlesom Peguyjem na čelu napovedali boj pariški univerzi. Oba tabora sta neomajno posedovala republiko, jo gojila, a se za njeno politiko nista dosti zmenila. Priti je moral čisto nov, mlad politični razred, ki si je v republiki hotel ustvariti novo bodočnost in svoje mesto. Vse tiste, ki jih je razočarala metafizična politika liberalizma in katolicizma, je pograbil marksizem. Obračun med mlado in staro fronto bi se moral začeti že pred svetovno vojno. „La guerre sainte — sveta vojna“ pa je povedla ves francoski narod na kalvarijo dvajsetega stoletja, iz katere se je vrnil kot rešitelj evropske demokracije.

V prvih letih po svetovni vojni se je zdelo, da se bo borba za republiko ali proti nji nadaljevala čisto v starem smislu. Vendar je bilo že opaziti prvo razliko: politični metafiziki katolicizma in liberalizma so se zblížali skoraj da istočasno, ko so se zblížali interesi domovine z interesi francoskega prestiža in kapitala. Metafiziki katolicizma in liberalizma so stali mož do moža v letih groze na bojnih poljanah. Interesi prestiža in kapitala so tudi po vojni morali storiti svoje za okrepitev in razširjenje francoskega imperializma. Tako je republika nujno postala skupna last vseh zmagovalcev, najprej na bojnem polju, nato pa še v metafizični politiki. Vatikan je napravil spretno potezo, da je izobčil „Action Française“, najidealnejši sodobni evropski romantik Briand pa je izdal proglas o „evropskih združenih državah“, ki je otel levici ves njen politični misticizem, desnico pa omamil z njeno fikcijo o Kristusovem kraljestvu na zemlji.

Toda ta račun je bil vendarle prezamotan, da bi ga mogla razvozljati sama francoska politična modrost. Pariz je dobil kmalu več tekmecev, ki so hoteli sveta uganko razrešiti po svoje. V Ženevi je obstojala Zveza narodov, ki ni bila plod francoskega misticizma, temveč anglosaškega puritanizma. Iz Moskve je odmeval krik o uspešnem prodoru proletarske diktature kot novem principu socialne politike. Iz Rima pa se je razlegalo gromko klicanje o renesansi antičnega cesarizma, kot novem principu nacionalne politike.

Izbira med temi štirimi novimi programi za francoskega, v politični metafiziki izšolanega državljana, pač ni bila težka. Ker obstoj republike za nikogar ni bil dvomljiv, sta se v pojmovanju francoske politike prestiža in interesov v svetu zopet ustvarili levica in desnica, ki sta hoteli vsaka po svoje

razumeti Brianda in njegovo Panevropo. Tako je bil pokojni Briand osem let neprestano zunanji minister vseh i skrajnih levičarskih i skrajnih desničarskih vlad, ne da bi bilo v tem kaj politične neiskrenosti. Interesi francoskega kapitala v novi Evropi so se ujemali s fantazijami starega socialnega anarhista, kakršen je bil Briand. Stara politika političnega katolicizma in liberalizma je že pred vojno dosegla tolikšno stopnjo eteričnega humanizma, da je bil klic po Panevropi res krik njenega političnega naturela. Oboje pa je bilo še prepojeno z romantično ljubeznijo, ki se je razvila ravno radi pan-evropske ideologije med ideologijo Herriotjevega liberalizma in kolektivizmom francoske socialne demokracije in komunizma. Prvi plod te idealne ljubezenske romantike je nezakonsko dete: romantična revolucija v dneh 6. in 12. februarja v Parizu. Šestega februarja je padlo 10 desničarjev — število levičarjev ni znano, 12. februarja pa je za levičarske splošne stavke obležalo na pariških ulicah 10 komunistov.

Šesti februar se označuje kot prvi poskus, uvesti v Franciji fašizem, in sicer zaradi blaznosti nekega finančnega zmedenca. Dvanajsti februar pa je krik francoskega delavstva, ki hoče dobiti oblast v republiki v svoje roke. Oba dva dneva sta splahnela v soj romantične revolucije, ker sta trajala prekratko, da bi mogla pokazati v pravi luči vse silnice novega hotenja, ki hoče na dan. Revolucija na Dunaju je trajala kmalu nato štiri dni. Topovi, plini in letala so izvršili svojo nalogo. Zato je najbrž račun avstrijske revolucije mnogo nazornejši.

II.

Avstroogrška monarhija je bila druga velika katoliška monarhija v Evropi, ki se je vse devetnajsto stoletje in še v dvajseto vzdržala samo zaradi svojega apostolskega maziljenja. Bila je monarhija, ki je mogla obstati samo s pomočjo širokogrudnega metafizičnega liberalizma, ki si je moral ustvariti svojo mitologijo v borbi zapada proti vzhodu. Ko je leta 1866. Bismarck z mirovno pogodbo v Pragi izločil avstroogrško monarhijo iz pruskega političnega območja, ji je sam kot protestant, a vendarle kot univerzalen politik točno odredil nalogo, ki naj bi jo vršila v Srednji Evropi. Kot apostolska, katoliška monarhija naj ustvari v Srednji Evropi zvezo katoliških narodov, ki bo tako lepo urejena, da bo v svoj krog vabila celo druge narode na evropskem jugovzhodu, ki bodo dostojen most za prodiranje modernega nemškega imperijalizma v Malo Azijo in še naprej. Zdi se, da je stara avstroogrška monarhija to svojo nalogo razumela. Če francoski katoličani niso marali razumeti Leona XIII. in njegove okrožnice „Rerum novarum“, so jo pa pravilno razumeli v nemškem liberalizmu vzgojeni avstrijski katoliki in so v glorijoli katoliškega univerzalizma ustvarili pravo čudo klerikalizma, ki je v svojem izrabljanju katoliške metafizike katolicizmu škodoval prav toliko, ali pa še bolj kakor francoski katolicizem, ki papeških navodil ni dobesedno izvajal. Iz klerikalizma se je v vsej Srednji Evropi razvil pravi katoliški politični dogmatizem, ki je danes zadrnil svojo zadnjo žrtev — drja Dollfussa.

Mogoče je ta sodba malo prekruta, ker se moramo vendarle zavedati, da je mala avstrijska republika stisnjena vsaj med dva imperializma in da mora zato dr. Dollfuss danes mogoče bolj kot marsikdo drugi zahtevati zase izpričevalo božjepravnosti. Toda iz krvavih dogodkov, ki so zaključili usodo enega sistema na Dunaju izvirajo čisto drugačna opravičila.

Avstrijska republika ne more obstojati kot neodvisna država v Srednji Evropi, če ne vrši v nji svoje posebne naloge. Seveda je ta naloga za državo, s prebivalstvom, ki je le del velikega nemškega naroda, silno težavna. Ker pa katoliška Avstrija ne mara biti del hitlerske Nemčije, je ves njen politični smisel v Srednji Evropi in v svetu samo ta, da bi iz občečlovečanskih političnih in duhovnih vrednot nemštva ustvarila v Srednji Evropi idealni vzor meddržavne skupnosti in odvisnosti, ki naj bi bil primer in dokaz za možnost toliko zaželjene reorganizacije Podonavja. Iz križajočih se nasprotij med vsemi političnimi smermi v sodobni Evropi pač nobenemu državniku ni bilo težko razbrati, na osnovi katerega političnega programa je edino možna pravilna reorganizacija Srednje Evrope in kateri razred je danes nosilec te nove miselnosti in predvsem v Evropi.

Prvo napako v tej smeri je leta 1927. zagrešil že msgr. Seipl, ko se je v borbi za novo obliko Avstrije raje zvezal s heimwehrovcem nego z delavci. Od takrat so vsi avstrijski krščanski politiki iskali novih virov za božjepravno preoblikovanje sodobne Evrope. Ker so se še spominjali, da je nekoč znamenita Leonova enciklika „Rerum novarum“ tako srečno rešila katoliški konservativizem habsburške monarhije, so sedaj smešno tendenciozno pograbili politično ozadje enciklike „Quadragesimo anno“ in predarelski deželni glavlar dr. Ender je svoj načrt za korporativno ustavo avstrijske republike začel s temile romantičnimi besedami: „Princip, da izhaja suverenost iz ljudstva je nadomeščen s principom, da izhaja poslej vsa suverenost iz Boga!“

S tem, da se avstrijska republika pretvarja v fašistično državo — pa če tudi katoliško — izgublja kot samostojna država ves svoj pomen. Danes se že dovolj jasno vidijo diplomatske posledice porazov, ki so jih na dunajskih barikadah doživeli demokratični branilci avstrijske republike. Zdaj je mala Avstrija bolj kot kdaj prej obsojena, da se mora nasloniti na Italijo in hkrati z Madžarsko tvoriti v Srednji Evropi fašistični blok, ki Srednji Evropi ne more prinesti nobene rešitve. Za to, da bi se bila Avstrija razvila v pravo demokratično, ljudsko državo, je bil potreben sporazum med kmetiskim in industrijskim delavstvom, ki bi se prav gotovo sporazumelo i proti Hitlerju i proti Mussoliniju. „Klerikalni“ interesi političnega katolicizma pa so terjali razcepljenost delavstva v dve svetovno nazorno ločeni fronti, ki naj se zdaj ločeno borita proti enotnemu kapitalu in reakciji, ki se uveljavlja za njim.

* * *

Tako sta obe februarski revoluciji izraz enega in istega romantičnega nastrojenja, ki je znak vse naše tipajoče dobe, kakor v kulturi, tako tudi v politiki. Pariška in dunajska šola sta zopet prav tako kakor leta 1848. uprizorili prvi krvavi ples novih političnih teorij v Evropi. Leta 1848. je kralj Ludvik Filip v svoji nerodnosti zagrešil taktično napako, da je razgnal banke političnih romantikov, ki so z Lamartineom na čelu drugi dan zažgali pariško mestno hišo. Z njenega z ognjem ožarjenega balkona je nato Lamartine prebral proglas o Pan Evropi, kot si jo je zamislila francoska romantika. Nekaj dni nato je izbruhnila revolucija na Dunaju, pregnala romantičnega diplomata Metternicha, da je lahko kmalu nato češki romantični univerzalist Palacki vzkliknil: „Če bi danes ne bilo Avstrije, bi jo (zaradi slovanskih narodov) bilo treba ustvariti.“

V letu 1934. se okolnosti obeh revolucij niso mnogo izpremenile. Avantura patološkega finančnika je povzročila, da sta se v borbi za čistočo poli-

tične morale spoprijeli občečlovečanska levica in zaradi krize zbegana desnica in se nazadnje udarili še za stari romantični ideal francoske politike: zaradi Panevrope. Nekaj dni nato je izbruhnila revolucija na Dunaju, ki je zlomila levico, srednjeevropsko romantično politiko pa pritirala v žalostno realnost, v kateri je usoda Avstrije zapečatená.

Kakšne bodo posledice letošnjih februarskih dogodkov? Kdor ne veruje v človeka kot edinega nosilca vseh političnih vrednot, bo skeptično odklonil vero v dinamizem politične romantike, ki tvega kvečjemu romantične revolucije, katerih posledice pa so take, da bi bilo bolje, če bi jih ne bilo. Kdor pa veruje v političnem snovanju v intelektualizem nad historično in materialistično dialektiko gole realne vzročnosti, bo tudi smiselnost francoske politike v vsej tej tveganosti letošnjih pariških dogodkov skušal pravilno doumeti in bo tudi tej romantični revoluciji oprostil njeno iskanje.

Preko vseh meja

Aleksandru Balabanovu

Igo Gruden

V brzem vlaku Sofija—Ljubljana
in v vseh vlakih po vsem širnem svetu
blodni se ljudje srečujemo;
v dan, v večer, brez sná v nemirnem letu,
v srcih znamenja še neprižgana,
preko vseh mejá potujemo.

Ko da smo se srečali v pralesih
tujih misli, težkih sanj in slutenj,
smo potuhnili se v sence zbičanih občutenj,
da bi ne prisluhnili si v krčih in pretresih,
ne oznanjali človeka, ki mu svet je — rana,
v mraku se ne sklanjali nad blodnjami svetá
v brzem vlaku Sofija—Ljubljana
in v vseh vlakih preko vseh mejá.

Mimo nas gre vas in mesto, v dalji grič,
konj čez cesto, človek z njim, nad njima ptič —
z zemljo, z nebom zlití v harmonijo eno:
mi pa zremo skozi okno orošéno,
mimo vsega plavamo kot dim čez šipe,
z njim razplapolavamo se v bežne hipe
brez zavetja, brez pristana,
brez srcá

v brzem vlaku Sofija—Ljubljana
in v vseh vlakih preko vseh mejá.